

UNA INSCRIPCIÓ INÈDITA EN VERS DE L'ESCOLA DE RIPOLL

Després del gran treball de recopilació i crítica sobre l'*Escola poètica de Ripoll*, publicat per Lluís Nicolau d'Olwer l'any 1923,¹ no havia aparegut cap més text ripollès de caràcter mètric, i no crec que hom hagués pensat gaire en la possibilitat que el retrobament fos factible.

Amb tot, algunes afortunades coincidències m'han permès d'afegir-ne un a la sèrie, justament el d'una inscripció que a l'altar major del monestir de Santa Maria en commemorava la consagració l'any 1032 per l'abat i bisbe Oliba o Oliva.²

El text no m'és conegut per l'original, sinó per una còpia presa en el segon quart del segle XVI per un inquiet sacerdot olotí, mossèn Jaume Pujol, i consta de tres versos:

✠ Hoc altare sacrum Domini venerabilem lignum
continet atque sui fragmen de mole sepulcri
quod fide cum diva presul sacravit Oliva». ³

1. *L'Escola poètica de Ripoll en els segles X-XIII*, AIEC, VI (1915-1920) [Barcelona 1923], 3-84.

2. La forma en *b*, adoptada pel senyor Abadal, té el suport de les signatures autògrafes del mateix Oliva. Amb tot, l'ús de la *v* es troba també sovint en testimonis coetanis, fins i tot en documents originals en els quals actua el bisbe-abat, i, per tant, no ens ha d'estranyar que en les inscripcions de Ripoll hom emprés aquesta variant.

3. Manuscrit del segle XVI, format per vint-i-dos plects solts, foliats actualment de l'I al 252. Tot ell és autògraf de mossèn Jaume Pujol, resident a Olot; l'autor s'identifica per una nota del foli 47; la majoria dels textos datats van del 1543 al 1547. Una referència del fol. 114 (5 setembre 1544) ens assabenta que el seu germà Rafael Pujol vivia a pagès, a Santa Llúcia de Puigmal. Mossèn Jaume Pujol fou home molt inquiet: músic, relligador, miniaturista i calígraf, expert en química, alquímia, metal·lúrgia, botànica i medicina. La transcripció del text ripollès (fol. 205) va precedida d'un títol poc clar; diu: *Del altar de Ripol. Ab lo senyor fra Georgi Alemany dez Callar, ita fuit*. Penso que s'ha d'interpretar que entre ell i el monjo llegiren la inscripció. El manuscrit pertany en l'actualitat al senyor Mascaró, de Vilafranca del Penedès, que l'adquirí al llibreter Josep Porter (cf. *Catàleg n.º 32, Obres catalanes antigues ... de venda a la llibreria de Josep Porté (sic) Llibreter*. Barcelona, s. d.,

Penso que dos versos solts conservats en els manuscrits de Ripoll i recollits per Nicolau són tempteigs o còpies d'altres inscripcions del mateix moment, destinades no pas a l'altar, sinó a l'església.

«Virginis hanc aulam sacrauit Oliva beatam»,⁴

«Hec domus est sancta quam fecit dominus Oliva.»⁵

És evident que el primer d'aquests dos versos ha d'ésser posat en relació amb el *Carmen in laude monasterii Rivipullensis* escrit per l'abat mateix :

«Hoc adiens templum Genitricis Virginis alnum

 Presul Oliva sacram struxit hic funditus aulam

 Semper ad alta tulit quam gaudens ipse dicavit.»⁶

Només cal fixar-se, d'altra banda, en la repetició dels mots *sacrauit* i *presul*; bé que no siguin infreqüents al segle XI, penso que confirmen la relació dels tres textos i fan pensar que la inscripció de l'altar i potser les mateixes que suposo compostes per a l'església foren redactades per Oliva o inspirades per ell.

A part aquest interès literari, les tres notícies històriques que conté la inscripció no fan sinó confirmar el que ja sabíem per altres fonts, no solament el fet que Oliva fos el consagrant de la basílica ripollesa, sinó àdhuc la presència de les relíquies de la Vera Creu i del Sant Sepulcre, amb les quals és encapçalat justament un llarg memorial del segle XI publicat per Villanueva.⁷ És natural que en el text de la inscripció no s'esmentin les altres, perquè aquelles eren les més insignes. Pellicer, en el seu estudi sobre el monestir, fa tan sols una breu al·lusió — sense detalls o descripcions — als fragments de l'ara antiga que ell pogué recollir entre

núm. 21, pàgs. 16 i 17). La part musical fou estudiada per monsenyor Higini Anglès, però la resta és desconeguda i d'un gran interès des de molts punts de vista. Tinc en preparació una edició parcial, amb un estudi del receptari d'arts i tècniques. He d'agrair especialment al propietari del manuscrit i a l'amic Pere Giró, del Museu de Vilafranca, les facilitats per a fer-me accessible el text després que el senyor Porter m'ajudà a localitzar-lo.

4. *L'Escola...*, 34.

5. *L'Escola...*, 34. Nicolau dona aquests dos versos com a parts d'un mateix text, i encara proposa d'afegir-n'hi un tercer. Jo crec que aquest darrer no hi té res a veure, i que els altres dos són provatures separades, més reeixida la primera que no pas la segona.

6. *L'Escola...*, 32.

7. J. VILLANUEVA, *Viage literario a las iglesias de España*, VIII (Valencia 1821), 211-212 : *Conduntur ergo ibi reliquiae Ligni Domini ... Sunt et ibi de sepulcro Domini porciones inmissae...*

els enderrocs del presbiteri; diu que eren de marbre rogenç.⁸ Això fa suposar que es tractava de marbre de les pedreres del Conflent, vingut, doncs, dels dominis de Sant Miquel de Cuixà, el monestir regit també per Oliva. Recordem, d'altra banda, que quan el monjo Garsias de Cuixà descriu el baldaquí del seu monestir fet construir pel bisbe-abat, parla que trià el color dels materials amb un sentit simbòlic, i que el marbre roig de les columnes representava els màrtirs, vermells de sang :

«... columnas e marmore rubicundi coloris ... martyrum gloria prae-monstrans, qui corporis passionis rubicundi...».⁹

Pel mateix motiu Oliva devia escollir el marbre vermell per a l'ara que contenia les relíquies de la Passió de Crist i de molts màrtirs, en contrast amb l'ús habitual d'ares de marbre blanc — possiblement importades — que veiem a Girona (1038) i a la Seu d'Urgell (1039).¹⁰

JOAN AINAUD

Institut d'Estudis Catalans.

8. J. M. PELLICER, *Santa Maria del Monasterio de Ripoll* (Mataró 1888), 71.

9. A. M. ALBAREDA, *L'Abat Oliva fundador de Montserrat* (Barcelona 1931), 264.

10. PAUL DESCHAMPS, *Tables d'autel de marbre exécutées dans le Midi de la France au Xe et XIe siècle*, «Mélanges d'Histoire du Moyen Âge offerts à M. Ferdinand Lot» (Paris 1925), 137-168. — *L'Art Roman: Catalogue* (Barcelona i Santiago de Compostela 1961), núm. 461, pàg. 288.